

OB USTANOVITVI „MUZEJSKEGA DRUŠTVA ZA POLITIČNA OKRAJA KRŠKO IN BREŽICE“ V KRŠKEM

UNIV. PROF. DR. B. S A R I A

Dne 30. septembra 1939. se je v posvetovalnici mestnega gospodarskega odbora v Krškem ustanovilo Muzejsko društvo za okrožje Krško—Brežice—Sevnica s sedežem v Krškem. V Krškem se bo osnoval tudi lokalni muzej, in sicer je v ta namen že določena lepa baročna cerkev sv. Duha, nekdanja »špitalska cerkev«. Delokrog novega muzejskega društva je od strani kr. banske uprave določen tako, da ne bo konkurence z Narodnim muzejem v Ljubljani. Novo društvo pa čaka še druga velevažna naloga: Varstvo raznih zgodovinskih spomenikov na terenu. Pričujoči članek ima namen, opozoriti na posebno skupino teh spomenikov, na poznoantične utrdbe v okolici Krškega.

Antične utrdbe v okolici Krškega

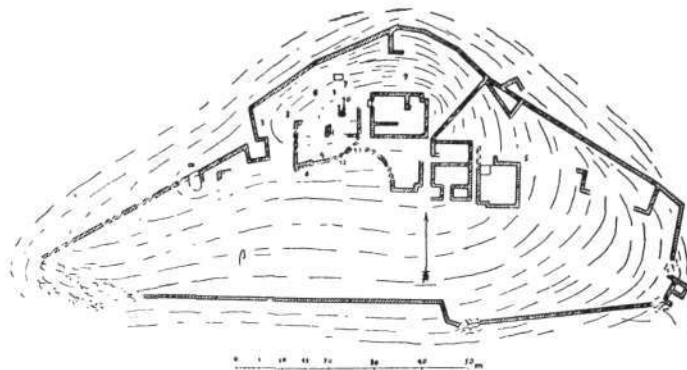
Krško polje, kot nadaljevanje velike panonske ravnine, kaže že po svoji zemljepisni legi iz tega velikega evropskega rezervoarja v Italijo potujočim narodom in plemenom prirodno smer preseljevanja. Mnogoštevilne prazgodovinske najdbe na robu Krškega polja in dalje na Dolenjskem nam jasno kažejo prastaro pot, po kateri so se premikali različni narodi in plemena. Vse kaže, da so bili prvi stalni naseljenci Iliri, katerim pripisujemo velike utrdbe ob robu Krškega polja, kakor na pr. Libno, Gradišče pri Vel. Malencah itd. Toda ne le kot prehodna cesta od vzhoda proti zapadu ima ta kraj svoj pomen, ampak se je tu tudi zajezilo preseljevanje Keltoev, usmerjeno od zapada proti vzhodu. Kelti so tukaj prvič naleteli na gostejšo ilirsko naselitev, ki je preprečila sklenjeno keltsko kolonizacijo v vzhodni smeri. Tu na Krškem polju se je naselilo keltsko pleme Latobikov in ustanovilo svoje »novo mesto«, to je Nevio-dunum. Sledeča rimska naselitev je vse ostanke starejšega keltskega mesta očitno tako temeljito odstranila, da vsaj do sedaj niso našli nobenega sledu o njih. Morda bodo sistematična izkopavanja prinesla večjo jasnost, istotako pa natančno opazovanje in registriranje vseh slučajnih najdb, kar bi bila zelo hvalevredna naloga novega muzejskega društva.

Ni namen teh vrstic, podati zgodovino rimskega mesta, ki nadaljuje starejšo keltsko naselbino. Z ene strani manjkajo do sedaj sistematična izkopavanja v Neviodunu, z druge strani pa zgodovina mesta ne more zabeležiti bog ve kakšnih dogodkov. Mesto namreč ni imelo takega pomena za rimsko državo kakor na pr. Poetovio (Ptuj) ali Siscia (Sisak). Imelo tudi ni kake vojaške posadke. Šele ob začetku 3. stoletja po Kr. se tu ustanovi večja orožniška postaja (beneficarii consulares), ki so se rekrutirali iz obeh zgornjepanonskih legij.¹

Ko je v drugi polovici 3. stol. postal pritisk sovražnikov na meje rimske države večji in večji in ko so

obdali sam Rim z novim močnim obzidjem, je tudi stara prehodna cesta v Italijo, ki je tekla po Krškem polju in skozi tkzv. Brežiška vrata, dobila svoj stari pomen. Na Gradišču pri Vel. Malencah, točno tam, kjer so stale že prazgodovinske, halštatske utrdbe, se zgradi sedaj močna trdnjava, ki ima nalogo braniti prehod čez Krko.² Točnega datuma, kdaj se je to zgodilo, še ne poznamo; morda pod cesarjem Dioklecianom, morda pa že malo prej. Ob istem času so utrjevali s kohortnimi kasteli tudi prehod čez Kras med Vrhniko in Ajdovščino. Ali vsi ti ukrepi, kakor sploh vsa ta naravnost edinstvena reorganizacija rimske države pod Dioklecianom in Konstantinom, so propad le odložili, nikakor pa ne preprečili. Konec 4. ali na začetku 5. stoletja se obnovijo utrdbe pri Vel. Malencah, podobno kakor se ob istem času zgradijo dolgi obrambni zidovi nad Vrhniko. Nad starejšim obzidjem se postavljajo kvadratični stolpi, a izven obzidja močni kontrafori, ki naj bi ojačili obzidje. Na jugovzhodu dobi trdnjava nova vrata, ki jih branita levo in desno močna stolpa. V notranjosti pa se sezida majhna krščanska cerkev, prva do sedaj odkrita na kranjskih tleh. Trdnjava ima ogromen obseg, dolga je ca. 440 m, široka na najširšem mestu ca. 300 m. Zidovi so skoraj 2 m debeli. V notranjosti niso našli razen cerkve nobene druge stavbe. Posadka je bivala najbrž v lesenih barakah ali pod šotori. V poznejšem času pa rimska država ni imela več moči, da brani svoje meje z lastnimi ljudmi in je najela za to službo predvsem germanska plemena. Poznoantični pisatelj Prokop pripoveduje, da je cesar Justinian l. 546. po Kr. izročil Langobardom utrdbe ob panonski meji. Prav gotovo je med njimi tudi Gradišče pri Vel. Malencah. Izkopavanja na tem mestu, ki sem jih prevzel v glavnem v letih 1929. in 1930., so pokazala, da so kmetje sistematično odkopavali obzidje, da bi dobili stavbni material. Mlin pri mostu čez Krko je na pr. ves sezidan iz materiala, ki so ga dobili na gradišču. Zelo hvalevredna naloga novoustanovljenega Muzej-

² Saria, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo X, 1929., 11 sl., in XI, 1930., 5 sl.

Poznoantične utrdbe nad Vranjem pri Sevnici

¹ O Neviodunu glej: B. Saria, Pauly-Wissowa, Realencyklopädie der klass. Altertumswissenschaft, XVII, 152 sl.; Ložar, Glasnik Muz. društva za Slovenijo XV, 1934., 82 sl.

Pogled na Gradišče pri Vel. Malencah. V ozadju Krško polje, kjer leže razvaline Nevioduna

skega društva v Krškem bo prevzem varstva nad tem zgodovinsko tako važnim spomenikom. Najbolj ohranjena so bila vrata proti jugozapadu. Nameravano je bilo konzerviranje vrat, ali manjkala so sredstva. Zemljišče, na katerem stojijo, je že lastnina Narodnega muzeja v Ljubljani.

Širša krška okolica ima še druge poznoantične utrdbe, toda čisto drugačnega značaja. To je tkzv. Ajdovski gradec nad Vranjem pri Sevnici. Severno od vasi na strmem hribu, ki se dviga približno 100 m nad dolino Lončarskega potoka, se nahajajo razvaline manjše poznoantične trdnjave, ki so jo odkopavali pod vodstvom rudarskega svetnika E. Riedla v letih 1901.—1905.³ Riedl sam ni bil stalno navzoč, zato niso vsi problemi rešeni. Tudi na tem mestu so še potrebna sistematična izkopavanja, toda le pod vodstvom strokovnjaka. Sodeč po vsem, kar se je našlo, gre tu za utrdbe čisto drugačnega značaja kakor pri Vel. Malencah. Izgleda namreč, da so se zadnji ostanki romanskega prebivalstva zatekli v to samotno dolino in iz različnega materiala, iz nagrobnikov, posvetilnih kamnov itd. sezidali zasilno trdnjavo. Obzidje je komaj 60—80 cm debelo. Zadnji novci, ki so se tu našli, so iz 7. stol. po Kr. Pod vznožjem hriba so se našli grobovi.

Novo muzejsko društvo v Krškem ima, kar se tiče starin, zelo bogato okolico. Upamo, da bodo ti zgodovinski spomeniki imeli v društvu svojega vestnega varuha. V interesu znanosti pa želimo, da se nova izkopavanja prepustijo le strokovnjakom.

Če se naloga novega Muzejskega društva tako pojmuje, potem bo prav gotovo zelo koristen pomagač arheološke znanosti. Znanstveniki vedo zelo dobro, koliko se morajo zahvaliti ravno lokalnim muzejem. Lokalni muzeji so tesno povezani s svojo okolico. Kjer dobro funkcionirajo, je tudi zanimanje ljudstva za preteklost in za starine dotičnega kraja veliko bolj živo kakor drugod. In nič ne more znanstveniku bolj pomagati pri raziskovanju kakor živ interes samega ljudstva. Eno pa mora biti izključeno: Nepotrebno tekmovanje s centralnim, odnosno pokrajinskim muzejem. Eden in drugi ima svoje posebne naloge, ki jih je ravnatelj dr. Mal ob priliki prve kulturne kon-

ference slovenskih mest 24. novembra 1935. točno orisal (glej Kroniko III, 1936., 74). Ti muzeji naj zbirajo predmete, ki so važni za čisto lokalno zgodovino kraja. Razumljivo je, da se lokalni muzeji potegujejo tudi za različne arheološke predmete, ki so se našli na njihovem področju. Vendar pa se mora pri tem upoštevati, da so taki predmeti za lokalni muzej manjšega pomena kakor za centralni. Glavni obiskovalec lokalnega muzeja, povprečni meščan, ki se sicer lepo zanima za svojo domačo zgodovino, jih ne bo mogel pravilno ocenjevati, medtem ko so ti predmeti v okviru celotne provincialne kulture, ki jo predstavlja centralni muzej, čisto drugega pomena. Razen tega je znanstveniku, zlasti inozemskemu, včasih nemogoče obiskovati vse male muzeje. To seveda ne izključuje, da centralni muzej lahko odstopi iz svoje zbirke to ali ono dubleto, ki mu je nepotrebna in razbremeni svoje shrambe. Pri lokalnem muzeju je pa vedno nevarnost, da mu zmanjka potrebnih sredstev za konserviranje in restavriranje, kar je posebno pri arheoloških objektih velevažno. Da so ti v centralnem muzeju bolj varni kakor v majhnem lokalnem, ki nima zadostnega nadzorstva, je splošno znano. Največja nevarnost pa, ki grozi našim lokalnim muzejem, je pomanjkanje sposobnih ljudi, ki bi bili odgovorni za zbirke. Prvotno navdušenje pojema kakor povsod na svetu. Osebe, ki so se res brigale za muzej in si s tem stekle velike zasluge, izumirajo ali zapustijo svoj dedanji delokrog, ni pa mogoče najti človeka, ki bi prevzel njihovo nasledstvo. Zbirke se zavržejo ali se sploh likvidirajo itd. Ta nevarnost grozi danes celo našim največjim lokalnim muzejem, kljub temu, da uživajo v znanstvenem svetu že velik sloves. V majhnem mestu pa je ta nevarnost še večja.

Upamo, da Muzejskemu društvu v Krškem nikdar ne bo grozila ta nevarnost in da se bodo vedno našli ljudje, ki bodo z veseljem in z navdušenjem delali na polju domoznanstva.

Gradišče pri Vel. Malencah

³ E. Riedl in O. Cuntz, Jahrbuch für Altertumskunde III, 1909., 1—34.